

<https://doi.org/10.15407/sofs2024.02.126>
УДК 930.25(477)

М.А. БАЛИШЕВ, доктор історичних наук, директор
Центральний державний науково-технічний архів України
вул. Москалівська, 139, м. Харків, 61157, Україна
e-mail: m.a.balyshev@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5211-3208>

Г.С. ГОЛУБКІНА, начальник відділу використання інформації документів
Центральний державний науково-технічний архів України
вул. Москалівська, 139, м. Харків, 61157, Україна
e-mail: an.golubkina@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1083-3228>

НОВІ ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО АРХІВУ УКРАЇНИ

Статтю підготовлено з нагоди 55-річчя від часу створення Центрального державного науково-технічного архіву (ЦДНТА) України, яке відзначається у грудні 2024 р. Проведений історіографічний аналіз вказав на відсутність комплексних робіт, спрямованих на відтворення повної історії ЦДНТА України, проте висвітленню окремих напрямів роботи архіву присвячено низку публікацій його співробітників протягом 1969—2019 рр. У статті узагальнено результати комплексного дослідження діяльності ЦДНТА України за період 2020—2024 рр. Показано роль та значення установи у збереженні науково-технічної документації Національного архівного фонду; охарактеризовано вплив зовнішніх чинників, зокрема епідемії Covid-19, переміщення архіву в нову будівлю, повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, на напрями діяльності ЦДНТА України.

Цитування: Балишев М.А., Голубкіна Г.С. Нові функціональні та методологічні підходи у діяльності Центрального державного науково-технічного архіву України. *Наука та наукознавство*. 2024. № 2 (124). С. 126—145. <https://doi.org/10.15407/sofs2024.02.126>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Висвітлено реалізовані протягом останніх п'яти років інноваційні розробки та проекти архіву: система електронної ідентифікації об'єктів зберігання «ТОПА3», «Комплексна 3D-екскурсія приміщеннями ЦДНТА України», інтерактивні карти «Мандруємо містами України» та «Мандруємо світом», «Об'єктно-географічний каталог ЦДНТА України». Окреслено методологічні підходи та реалізовані заходи ЦДНТА України, спрямовані на забезпечення потреб громадян у доступі до архівних ресурсів, створення позитивного іміджу відкритості архівів. Охарактеризовано видовий склад і зміст науково-технічної документації, що перебуває на державному зберіганні у фондах ЦДНТА України; підкреслено її унікальне значення та величезну практичну роль у відновленні зруйнованих російськими військами об'єктів інфраструктури України. Наголошено, що популяризація інформації про архіви та архівні документи, привернення уваги світової спільноти до проблем порятунку історичної, культурної, наукової спадщини може стати ефективним кроком на шляху подолання викликів, спричинених війною. Отже, успішний досвід ЦДНТА України щодо залучення новітніх технологій та інноваційних проектів до практичної діяльності може бути використаний у роботі інших архівних, освітніх, наукових, культурних установ.

Ключові слова: архів, науково-технічна документація, порятунок культурної спадщини, архівні інформаційні ресурси, інновації в архівній практиці, Центральний державний науково-технічний архів України.

Вступ. У 2024 р. Центральний державний науково-технічний архів України відзначає 55-річний ювілей від часу заснування. Понад півстоліття установа централізовано збирає та зберігає документи науково-технічного профілю, здійснює державний облік та забезпечує використання інформації. Історичні витоки її створення пов'язані із впровадженням централізованого збереження та широкого використання науково-технічної документації (НТД), яка є результатом діяльності провідних науково-дослідних інститутів, проектних та конструкторських організацій колишнього СРСР. Відповідно до постанови Ради Міністрів Української РСР «Про заходи щодо покращення архівної справи в республіці»¹ від 25 грудня 1969 р. № 683 у Харкові було відкрито профільну архівну установу, яка отримала назву Центральний державний архів науково-технічної документації УРСР (ЦДАНТД УРСР). Установа знаходилася на вул. Університетській, 4 у будівлі колишнього Центрального державного архіву Жовтневої революції та соціалістичного будівництва УРСР, який було переміщено до Києва (сьогодні це Центральний державний архів вищих органів влади України) [1].

ЦДАНТД УРСР було підпорядковано Архівному управлінню при Раді Міністрів УРСР, яке здійснювало організаційно-методичне керівництво його діяльністю. Архівна установа почала працювати з 1 вересня 1970 р. і її перший штатний розпис складався з п'ятьох співробіт-

¹ ЦДНТА України, ф. Р-48, оп. 1, од. зб. 1, арк. 3—4.

ників. Наказом начальника Архівного управління при Раді Міністрів УРСР О.Г. Мітюкова від 18 вересня 1970 р. № 44 затверджено тимчасове Положення про архів², згідно з яким ЦДАНТД УРСР визначено як науково-дослідну установу, що здійснює зберігання, облік, наукове і практичне використання документальних матеріалів з історії науки і техніки [2]. Передбачалося, що фонди архіву формуватиме НТД, де зафіксовано процеси і результати досліджень, розробок, а також методи їх впровадження у виробництво. Після проголошення незалежності України установу перейменовано на Центральний державний науково-технічний архів (ЦДНТА) України (1992).

Протягом 55 років існування архіву систематично збільшувалася кількість його документального масиву; архівісти ретельно відбирали для фондів документи з історії розвитку науки і техніки в Україні. Станом на 01.01.2024 р. у ЦДНТА України накопичено 266 фондів, 1292 комплекси документів, що складає понад 650 тисяч одиниць зберігання за період 1851—2018 рр. Сьогодні архів є потужним науково-методичним центром, його фонди становлять собою повноцінну документальну базу, де представлено всі основні галузі національної економіки: будівництво, енергетика, металургія, вугільна, газова, нафтова, хімічна промисловості, автомобільне, тракторне, сільськогосподарське, важке і середнє машинобудування та ін. [3].

НТД поділяється на декілька основних груп: науково-дослідна, проектно-планувальна, конструкторсько-технологічна документація [4, с. 127]. У ЦДНТА України НТД систематизовано у п'ять умовних облікових груп: 1) проектна документація; 2) конструкторсько-технологічна; 3) науково-дослідна; 4) патентна; 5) усноісторичні документи. У фондах ЦДНТА України зберігається НТД до різних проектів металургійних заводів: «Азовсталь»³, «Запоріжсталь»⁴, «Криворіжсталь»⁵; першого в Україні спеціалізованого заводу порошкової металургії у м. Бровари⁶; первістка кольорової металургії — Запорізького титано-магнієвого комбінату⁷ та ін. Значну частину архівного документального масиву становить проектна документація гідроелектростанцій, що входять до

² ЦДНТА України, ф. Р-48, оп. 1, од. зб. 1, арк. 9—16.

³ ЦДНТА України, ф. Р-137, к. 1-135, оп. 1-2, 344 од. зб., 1958—2003; ф. Р-137, к. 1-193, оп. 1-5, 302 од. зб., 1964—1974.

⁴ ЦДНТА України, ф. Р-4, к. 1-6, оп. 1-2, 128 од. зб., 1941—1946; ф. Р-4, к. 1-67, оп. 1, 113 од. зб., 1932—1938; ф. Р-4, к. 1-70, оп. 1, 45 од. зб., 1930—1941; ф. Р-4, к. 2-55, оп. 1, 111 од. зб., 1935—1936.

⁵ ЦДНТА України, ф. Р-35, к. 1-68, оп. 1-5, 248 од. зб., 1940—2003.

⁶ ЦДНТА України, ф. Р-35, к. 1-72, оп. 1-2, 138 од. зб., 1951—1988.

⁷ ЦДНТА України, ф. Р-62, к. 1-141, оп. 1-3, 261 од. зб., 1932—2000.

складу Дніпровського каскаду — Київської⁸, Кременчуцької⁹, Канівської¹⁰, зруйнованої у 2023 р. Каховської ГЕС¹¹. На державному зберіганні перебуває НТД найбільших в Україні теплових електростанцій: Запорізької¹², Курахівської¹³, Миронівської¹⁴, Придніпровської¹⁵, Слов'янської¹⁶ та ін.; проєктів атомних електростанцій, зокрема найбільшої у Європі Запорізької АЕС¹⁷, захопленої російськими військами.

У зв'язку з наслідками військових дій гостро постала проблема водопостачання України, що особливо стосується Донецького регіону. Від функціонування каналу Сіверський Донець — Донбас¹⁸ залежить надійність та ефективність живлення водою населених пунктів, промислових та аграрних підприємств. Проблеми використання водних ресурсів України та охорони навколишнього середовища знайшли повне відображення в архівних документах ЦДНТА України.

У фондах ЦДНТА України широко представлені документи будівництва транспортної інфраструктури. Наприклад, у колекції «Будівництво та реконструкція мостів і автошляхів»¹⁹ зібрано проєкти мостів, що географічно охоплюють як великі ріки (Дніпро, Дністер, Південний Буг), так і невеликі річки та притоки (Случ, Опір, Прут, Смотрич, Самару та ін.) на території України та інших країн. Архівна НТД включає проєкти залізничних пунктів, вузлів станцій, електричних і телекомунікаційних мереж, пристроїв сигналізації, централізації залізниць; найбільших магістральних газопроводів та ін.

Особливе місце посідають документи особового походження, які сформовано у 28 фондів. Вони відображають життя, наукову, творчу та громадську діяльність видатних особистостей, а також характеризують стан тієї галузі науки і техніки, в яку зробив внесок фондоутворювач, і збагачують Національний архівний фонд (НАФ) біографічними документальними пам'ятками [5]. Фонди особового походження традиційно викликають підвищену увагу користувачів. З-поміж інших колекцій це документальні пам'ятки відомих архітекторів:

⁸ ЦДНТА України, ф. Р-3, к. 1-555, оп. 1-2, 423 од. зб., 1957—1974.

⁹ ЦДНТА України, ф. Р-3, к. 1-42, оп. 1-9, 6948 од. зб., 1934—1976.

¹⁰ ЦДНТА України, ф. Р-3, к. 1-130, оп. 1-7, 9379 од. зб., 1946—1986.

¹¹ ЦДНТА України, ф. Р-3, к. 1-4, оп. 1-8, 9251 од. зб., 1944—1975.

¹² ЦДНТА України, ф. Р-31, к. 1-93, оп. 1-8, 18997 од. зб., 1952—1985.

¹³ ЦДНТА України, ф. Р-31, к. 1-94, оп. 1-11, 21214 од. зб., 1934—1984.

¹⁴ ЦДНТА України, ф. Р-31, к. 1-17, оп. 1-3, 809 од. зб., 1943—1977.

¹⁵ ЦДНТА України, ф. Р-31, к. 1-19, оп. 1-2, 314 од. зб., 1950—1979.

¹⁶ ЦДНТА України, ф. Р-31, к. 1-74, оп. 1-24, 31111 од. зб., 1949—1983.

¹⁷ ЦДНТА України, ф. Р-55, к. 1-467, оп. 1, 79 од. зб., 1982.

¹⁸ ЦДНТА України, ф. Р-3, к. 1-377, оп. 1-3, 1386 од. зб., 1952—1991.

¹⁹ ЦДНТА України, ф. Р-32, к. 1-23, оп. 1, 118 од. зб., 1931—1945.

О.М. Бекетова (1862—1941)²⁰ [6], О.І. Заварова (1917—2003)²¹, В.Г. Маєвської (1929—2015)²²; Т.Ф. Панченко (нар. 1936)²³, В.Л. Юдіна (нар. 1946)²⁴; фонди астрометриста-картографа Б.П. Осташенка-Кудрявцева (1977—1956)²⁵ [7, с. 278—285], вченого-ботаніка Ю.М. Прокудіна (1911—1992)²⁶, ботаніка-альголога О.М. Матвієнко (1910—1996)²⁷ [8, с. 128—137, 149—160] та ін.

Упродовж існування ЦДНТА України головними напрямками його діяльності є науково-організаційні аспекти вивчення складу відомчої НТД і досвіду експертизи її цінності; формування, забезпечення збереженості та обліку документів НАФ; організація ефективного використання інформації документів задля застосування у різних сферах соціально-економічного, промислового, наукового життя України. Науково-інформаційна та методична діяльність установи пов'язана з використанням спеціальних історичних і технічних дисциплін, об'єктом вивчення яких є науково-технічний документ [4]. У фондах ЦДНТА України зберігаються архівні документи, виконані 11 мовами, насамперед російською, англійською та німецькою. Загальна особливість іншомовних документів полягає у тому, що авторами більшості з них є вітчизняні, а не зарубіжні розробники [9].

Аналіз досліджень і публікацій. Результати проведеного історіографічного аналізу вказують на відсутність комплексного дослідження, спрямованого на відтворення фахової діяльності ЦДНТА України. Висвітленню окремих напрямів роботи архіву присвячено низку публікацій його співробітників, які можна розділити за фактографічністю викладення на п'ять груп: 1) статті, що інформують про публічні заходи, організовані архівом [10—14]; 2) публікації, що характеризують результати реалізації деяких проектів архіву [15—18]; 3) науково-методичні розробки, зокрема ті, що відзначені дипломами профільних і галузевих конкурсів [19—21]; 4) науково-довідкові, довідково-інформаційні видання та інші публікації, що розкривають зміст і наповнення фондів ЦДНТА України [22, 23], серед яких довідники [5, 24—26]; 5) публікації, присвячені ювілейним датам установи [1, 2, 27—29].

Метою статті є узагальнення результатів комплексного дослідження діяльності ЦДНТА України за період 2020—2024 рр.

²⁰ ЦДНТА України, ф. Р-47, оп. 1, 475 од. зб., 1891—2013.

²¹ ЦДНТА України, ф. Р-202, оп. 1-3, 358 од. зб., 1939—2009.

²² ЦДНТА України, ф. Р-223, оп. 1-2, 90 од. зб., 1929—2007.

²³ ЦДНТА України, ф. Р-228, оп. 1-3, 93 од. зб., 1954—2010.

²⁴ ЦДНТА України, ф. Р-265, оп. 1, 19 од. зб., 1975—2007.

²⁵ ЦДНТА України, ф. Р-157, оп. 1, 16 од. зб., 1917—2005.

²⁶ ЦДНТА України, ф. Р-209, оп. 1, 243 од. зб., 1897—1995.

²⁷ ЦДНТА України, ф. Р-206, оп. 1, 261 од. зб., 1929—1994.

Новизна отриманих результатів. Авторами вперше у вітчизняній історіографії проаналізовано основні напрями діяльності ЦДНТА України у 2020—2024 рр., зокрема впровадження інноваційних проєктів, нових дистанційних послуг; окреслено проблемні питання, що постали перед установою у воєнний період; висвітлено фактори та чинники, що призвели до значних змін у роботі архіву, узагальнено досвід їх вирішення.

Методи дослідження та джерельна база. Застосовано спеціальні методи — історико-хронологічний, ретроспективний та методи джерелознавчого аналізу. Оскільки інноваційні проєкти ЦДНТА України мають комплексний міждисциплінарний характер, одночасно із застосуванням арсеналу методологічних інструментів, властивих історичним наукам, враховано специфіку географічних і комп'ютерних наук. Джерельну базу дослідження склали матеріали з фондів ЦДНТА України, зокрема власного архівного фонду (ф. Р-48)²⁸.

Викладення основного матеріалу та обговорення результатів. Період діяльності ЦДНТА України з 1969 по 2019 р. охарактеризовано у низці публікацій, підготовлених співробітниками архіву [27, 28, 30]. У грудні 2019 р. на відзначення 50-річного ювілею ЦДНТА України відбулася низка заходів: міжнародний круглий стіл «Проблеми інформатизації архівної справи: цифровізація як засіб забезпечення потреб інформаційного суспільства (до 50-річчя ЦДНТА України)» [11]; конференція у форматі відкритої дискусії «Архівно-бібліотечні ресурси у цифрову епоху»; проведено розширене засідання колегії ЦДНТА України з нагоди 50-річчя установи та ін. [28].

Проте події наступних п'яти років (2020—2024) стали одними з найскладніших в історії ЦДНТА України, оскільки відбулися суттєві зміни у напрямках основної діяльності і місцезнаходженні архіву. Першим викликом цього періоду для архівістів стали події на початку 2020 р., коли увесь світ стикнувся з епідемією *Covid-19*. Після запровадження в Україні карантинних обмежень діяльність читального залу було тимчасово припинено, проте ЦДНТА України продовжував задовольняти потреби громадян в інформації у віддаленому режимі та розширювати коло дистанційних послуг.

Важливим чинником удоступнення архівної ретроінформації стало оприлюднення 100 % описів НТД у форматі *PDF* на офіційному вебсайті ЦДНТА України. Це завдання, завершене архівом наприкінці 2019 р., дало змогу користувачам ознайомитися з повним складом масиву архівних документів. Для зручності використання та покращення розпізнавання запитуваної інформації (за ключовими словами) пошуковими

²⁸ ЦДНТА України, ф. Р-48, оп. 1-8, 2491 од. зб., 1970—2020.

системами мережі Інтернет, у 2020 р. архівісти розпочали роботу над переведенням описів у машиночитаний вигляд (повністю завершена у 2022 р.).

Іншим чинником на шляху автоматизації процесів управління архівною документною інформацією стало запровадження у 2019 р. у ЦДНТА України пілотного проєкту створення пошукової системи електронної ідентифікації об'єктів зберігання, що дає змогу відстежувати стан і рух архівних документів, пришвидшити та полегшити їх пошук у сховищах [15, с. 18]. Ідея проєкту «ТОПАЗ» (скорочено від «ТОПологія Архівного Зберігання») належала директору архіву і вперше реалізована в архівній практиці України. Розробниками виокремлено три рівні управління архівними документами шляхом створення ТОПАЗ-карток, розміщених на сервері установи: перший рівень — архівний короб (маркування коробів етикетками зі статичними QR-кодами, що містять інформацію про документне наповнення, топографію розміщення документів та ін.); другий — рівень одиниці зберігання (маркування одиниці зберігання динамічним QR-кодом, у якому зашифровано повну інформацію про об'єкт: пошукові дані, назва комплексу, заголовок одиниці зберігання, виробничий індекс, дата створення, організація-розробник, носій інформації, мова, місце зберігання, створення цифрового фонду користування та страхового фонду та ін.); третій — рівень документа (маркування документа динамічним QR-кодом, зчитування якого удоступнює інформацію про життєвий цикл об'єкта: пошукові відомості, розміри, персоніфікація видавання у читальний зал, ремонт і реставрація, звіряння наявності, наявність цифрових копій та ін.). Масштабність проєкту та кількість архівних документів зумовлює тривалість його реалізації. Станом на 01.01.2024 р. архівістами ЦДНТА України розроблено понад 200 тис. ТОПАЗ-карток різних рівнів.

У травні 2023 р. ЦДНТА України підписано Меморандум про співпрацю з Харківським національним університетом радіоелектроніки, одним із магістральних напрямів якого є співпраця закладу вищої освіти та архіву з питань проєктування, розроблення, впровадження та супроводу спеціального програмного забезпечення інформаційно-пошукового ресурсу «ТОПАЗ» для управління документами НАФ. Надалі також передбачено розроблення мобільного додатку для ПЗ «ТОПАЗ».

Фундаментальною віхою в історії ЦДНТА України стало вимушене звільнення будівлі, де розташовувався архів від часу його створення, оскільки влітку 2020 р. харківський Свято-Покровський чоловічий монастир РПЦ категорично відмовив установі у продовженні терміну оренди. У 1993 р. будівлю по вул. Університетській, 4 у м. Харків було передано у власність монастиря, і відтоді ЦДНТА України на правах

безоплатної оренди винаймав частину площ будинку, зокрема приміщення, спеціально пристосовані для зберігання документів НАФ.

Відповідно до наказу Державної архівної служби України «Про організацію експертизи приміщень з метою розміщення документів Національного архівного фонду» від 16.07.2020 р. № 99 створено комісію для огляду будівлі за адресою вул. Москалівська, 139 у м. Харків задля визначення її придатності для розміщення документів, що зберігаються в ЦДНТА України. Комісія дійшла висновку, що обстежені приміщення придатні для розміщення архіву, проте потребують приведення у відповідність до чинної нормативної бази, якою встановлено вимоги для зберігання документів НАФ. Згідно з наказом Державної архівної служби України «Про заходи щодо переміщення Центрального державного науково-технічного архіву України» від 07.08.2020 р. № 110 за підтримки Голови Державної архівної служби України А.В. Хромова погоджено перевезення архіву: для нього виділено три поверхи у будівлі, балансоутримувачем якої є установа, що входить до сфери управління Укрдержархіву.

Переміщення основних фондів і матеріальних цінностей ЦДНТА України відбувалося дуже складно, але колектив архіву доклав для цього неймовірних зусиль. Важливу роль також відіграла допомога волонтерів, завдяки чому у вкрай стислі терміни було перевезено понад 9 тис. архівних коробів. Враховуючи таку велику кількість документів НАФ, архівісти на практиці оцінили переваги проекту «ТОПАЗ», оскільки маркування коробів виявилось дуже корисним у їх упорядкуванні та розміщенні на стелажах у нових архівосховищах. Водночас здійснювався широкий комплекс господарських заходів щодо забезпечення умов зберігання документів у новій будівлі: обладнання сховищ новим сучасним стелажним устаткуванням; встановлення систем відеоспостереження, пожежогасіння, автоматичної протипожежної та охоронної сигналізації; налаштування інформаційно-комунікаційної мережі, відомчої АТС та ін. Вже 18 грудня 2020 р. відбулося урочисте відкриття ЦДНТА України у новому приміщенні.

Впровадження стратегії розвитку архівної справи на період до 2025 року²⁹, розробленої Державною архівною службою України, ознаменувало початок робіт із приведення мережі українських архівів у відповідність до стандартів провідних країн ЄС. Сучасне суспільство гостро потребує постійного та швидкого отримання, використання та передачі інформації [31, с. 75]. Враховуючи це, одним із пріоритетних напрямів діяльності вітчизняних архівів визначено необхідність забез-

²⁹ Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року (2020). URL: <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/Стратегія-розвитку-архівної-справи.pdf>. (дата звернення: 28.03.2024).

печення інформаційних потреб суспільства шляхом надання рівного доступу до інформації, знань і послуг, поширення позитивного іміджу архівних установ і прискорення інтеграції України у міжнародний культурний простір.

На виконання цих завдань ЦДНТА України ініціював проведення III Міжнародного круглого столу «Інформатизація архівної справи: архівні інформаційні ресурси у динамічному розвитку цифрового середовища та задоволенні потреб користувачів (до Міжнародного тижня архівів)» [14], присвяченого обговоренню новітніх тенденцій розвитку архівної справи, аналізу нових здобутків і досягнень в архівній сфері, обміну практичним досвідом, вирішенню пріоритетних питань галузі. Круглий стіл відбувся на базі Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова 10 червня 2021 р. у межах відзначення Міжнародного тижня архівів (7—11 червня 2021 р.). Учасники заходу констатували актуальність впровадження Стратегії розвитку архівної справи, формування позитивного іміджу архівних установ, залучення сучасних цифрових технологій для створення онлайн-виставок із використанням мультимедіа, розроблення 3D-віртуальних екскурсій, застосування 3D-технологій в архівній галузі для онлайн-представлення унікальних документів, музейних експонатів.

Реалізуючи один з основних пріоритетів діяльності Державної архівної служби України «Відкриті архіви», ЦДНТА України долучився до розроблення 3D-екскурсій. Вже влітку 2021 р. архів презентував 3D-тур читальним залом з інтегрованою корисною інформацією для користувачів: виставкові експозиції архівних документів, зразки заповнення бланків, посилання на архівні довідники та нормативну базу та ін. Наприкінці 2021 р. архівісти оприлюднили на офіційному вебсайті перші дві локальні 3D-екскурсії архівосховищами.

Зважаючи на позитивний суспільний резонанс було ухвалено рішення про започаткування в ЦДНТА України проекту «Комплексна віртуальна подорож приміщеннями ЦДНТА України» для самопрезентації установи, популяризації НТД та ознайомлення зі специфікою та унікальністю документів НАФ. Архівісти змогли впровадити повну 3D-екскурсію основними приміщеннями архіву в стислі терміни. Віртуальний тур охопив двадцять три локації: холи та коридори першого, другого і третього поверхів будівлі ЦДНТА України; приймальню, кабінети директора та основних структурних підрозділів установи (відділів формування НАФ та діловодства, забезпечення збереженості документів, використання інформації документів; секторів довідкового апарату та обліку документів, мікрофільмування та реставрації документів) та ін. [18, с. 95]. До 3D-екскурсії за допомогою інтерактивних компонентів було залучено багато різноманітного контенту: фото, відеоролики про

напрями роботи і функції установи, специфіку роботи окремих структурних підрозділів, статті та тематичні виставки документів, бланки для замовлень та нормативну базу, кнопки зворотного зв'язку тощо.

Протягом 2021—2024 рр. зазначений проєкт пройшов успішну апробацію. Як один із важливих кроків на шляху до інклюзивності архівної системи загалом, проєкт забезпечив допоміжний навчальний контент для здобувачів середньої та вищої освіти, а також відкрив доступ до українських архівів світовій спільноті. Технічні складники розроблення та впровадження бета-версії 3D-екскурсії висвітлено архівістами ЦДНТА України у відповідних публікаціях [16, 18], обговорено під час низки публічних заходів (Міжнародна науково-практична конференція «Україна: історія, культура, ідентичність. До 30-ї річниці незалежності України» (2021); XXIV Всеукраїнська дистанційна науково-практична конференція Короленківські читання 2021 «Бібліотеки, архіви, музеї у структурі сучасного соціуму: стратегії цифрової модернізації» (2021); Всеукраїнська наукова конференція XXI Джерелознавчі читання «Актуальні проблеми розвитку архівознавства, джерелознавства та документознавства: виклики цифрового суспільства» (2021) та ін.).

Отже, співробітники ЦДНТА України першими у вітчизняній архівній практиці започаткували проведення віртуальних екскурсій приміщеннями архіву за допомогою сервісу *Zoom*. Застосовуючи функцію демонстрації екрану з підключеною 3D-екскурсією, архівісти разом із екскурсантами здійснюють віртуальні тури онлайн всіма доступними приміщеннями установи, надають фахові коментарі щодо документного масиву архіву, основних напрямів його діяльності. Серед користувачів 3D-ресурсу в пріоритеті залишається українське студентство: дистанційні екскурсії було проведено для вихованців Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного авіаційного університету імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Харківської гуманітарно-педагогічної академії. Формат онлайн взаємодії продемонстрував і практичну актуальність: він традиційно викликає жваві дискусії, багато запитань і неабиякий інтерес екскурсантів. Подальша інтеграція проєкту архівної 3D-екскурсії до навчальних процесів вочевидь має реальні перспективи, оскільки однією з головних переваг цього інформаційного ресурсу є доступність онлайн подорожі в будь-який час для перегляду на офіційному вебсайті ЦДНТА України³⁰.

Архівісти ЦДНТА України докладають багато зусиль для введення НТД у науковий обіг та організації її використання, які реалізуються

³⁰ Комплексна 3D-екскурсія приміщеннями ЦДНТА України. URL: <https://cdnta.archives.gov.ua/papo7/> (дата звернення: 28.03.2024).

у різний спосіб: підготовка реєстрів, описів, каталогів, оглядів, путівників, спеціальних довідників та інших науково-інформаційних, довідкових видань як у традиційному, так і в електронному вигляді; популяризація документальної спадщини України шляхом організації документальних виставок, публікацій у наукових періодичних виданнях та засобах масової інформації; регулярне оновлення інформаційного контенту на офіційному вебсайті та у соціальних мережах. Упродовж 2020—2024 рр. у ЦДНТА України підготовлено понад 50 тематичних виставок і слайдових презентацій; вийшло друком понад 50 наукових і популярних публікацій; співробітники архіву взяли участь у багатьох міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Одним із напрямів використання інформації документів, започаткованих у ЦДНТА України у 2022 р., стало розроблення проектів тематичних інтерактивних онлайн карт України та світу. Зокрема, карта «Мандруємо містами України»³¹ представляє інтерпретацію проекту однойменної рубрики, яку оприлюднено в 2021—2022 рр. на офіційних сторінках архіву в соціальних мережах з нагоди відзначення 30-ї річниці Незалежності України. Основною ідеєю рубрики була публікація тематичних добірок фотокопій архівних документів, які демонструють, що у фондах ЦДНТА України зберігається інформація про об'єкти, розташовані в усіх адміністративно-територіальних одиницях країни. На схематичну адміністративну карту України нанесено інтерактивні поінти³² з відповідними добірками копій документів.

Необхідно зазначити, що документи ЦДНТА України не обмежуються лише територією України та містять інформацію щодо промислових об'єктів, інженерних, архітектурно-будівельних споруд у 30 країнах світу, зокрема у 11 країнах ЄС: Болгарії, Латвії, Німеччині, Польщі, Словаччині, Словенії, Угорщині, Фінляндії, Франції та ін. Проект інтерактивної карти «Мандруємо світом»³³ розроблено згідно з принципом, покладеним в основу проекту «Мандруємо містами України». На карту світу нанесено інтерактивні поінти, що візуалізують інформаційні дописи з публікаціями добірок фотокопій документів, об'єднаних за країнами місцезнаходження об'єктів, що були оприлюднені на сторін-

³¹ Інтерактивна карта «Мандруємо містами України». Офіційний вебсайт ЦДНТА України. URL: <https://cdnta.archives.gov.ua/мандруємо-містами-україни/> (дата звернення: 28.03.2024).

³² Поінт (з англ. point of interest) — дослівно «цікаві точки». Віртуальна точка, яка позначає певні об'єкти, що можуть зацікавити користувача, та містить додаткову інформацію.

³³ Інтерактивна карта «Мандруємо світом». Офіційний вебсайт ЦДНТА України. URL: <https://cdnta.archives.gov.ua/мандруємо-світом/> (дата звернення: 28.03.2024).

ках ЦДНТА України у соціальних мережах протягом 2022—2023 рр. На інтерактивних картах встановлено активну кнопку офіційної електронної пошти ЦДНТА України, що дає змогу швидко та доступно створити лист із визначеною адресою відправлення для оформлення замовлення та надсилання запиту на отримання інформації.

Ще одним ініціативним проектом ЦДНТА України, впровадженим у 2022 р., стало створення та наповнення «Об'єктно-географічного каталогу ЦДНТА України» з подальшим перспективним розробленням на його базі інтерактивної карти на картографічній платформі *Google My Maps*. Об'єктно-географічний каталог визначено як масштабний багатоаспектний електронний картографічний реєстр архівних інформаційних ресурсів НТД. Архівісти проводять виявлення, ідентифікацію та картографування всіх об'єктів, відомості про які надано у документах. На кожний виявлений об'єкт створюють картку, що містить обов'язкову інформацію: пошукові дані для здійснення пошуку, ідентифікації та доступу до архівних документів; посилання на описи, де є відомості про виявлені об'єкти; стислу історичну довідку; відомості про унікальність об'єкта, його конструктивні особливості та визначні риси; інформацію про авторів і розробників; опис сучасного стану; перелік виявлених додаткових джерел і літератури. Додатковою системою ідентифікації інформації є ключові слова, які потрібно зазначати під час заповнення кожної картки об'єкта. На інтерактивній карті позначають поінт із точною географічною координатною прив'язкою об'єкта. Проект відповідає принципу відкритості архівів — одному з головних у вітчизняній архівній справі, метою якого є надання можливості кожному потенційному користувачеві дистанційно проводити цільовий пошук документів щодо конкретних інфраструктурних, промислових чи географічних об'єктів або населених пунктів у режимі 24/7. У разі позитивного результату можна здійснити замовлення цифрових копій або ознайомитися з документами у читальному залі архіву [17].

Новою важливою віхою в історії ЦДНТА України став період російсько-української війни, події якого суттєво вплинули на діяльність установи. У перший день російської військової агресії проти України 24 лютого 2022 р. Харків опинився у зоні активних бойових дій, але попри це більшість працівників ЦДНТА України вийшли на роботу, щоб вжити термінових організаційних і господарських заходів для забезпечення збереженості документів НАФ та захисту архівної будівлі. Саме ці заходи дали змогу пережити без втрат надскладний період перших місяців війни. У стислий термін було проведено адаптацію діяльності установи до умов воєнного стану та організовано виконання відкоригованих планових і позапланових завдань за межами адміністративної будівлі архіву.

Враховуючи оперативну обстановку в напівблокованому Харкові, роботу співробітників архіву було організовано у дистанційному режимі. Але вже з 1 червня 2022 р. більшість архівістів ЦДНТА України повернулися до виконання посадових обов'язків у штатному режимі, забезпечуючи безперебійну роботу установи. Задля задоволення потреб громадян у доступі до архівних ресурсів працівники ЦДНТА України продовжили регулярне оновлення та розширення інформаційного контенту, доступного у режимі онлайн. Через оголошення воєнного стану в Україні, а також систематичні обстріли Харкова російськими військами роботу читального залу архіву було тимчасово припинено.

Повномасштабна війна з РФ дала поштовх до переосмислення цінностей та першочергових завдань, зміни акцентів у дослідженні та збереженні документної спадщини України. Стало очевидним, що під час війни архіви як зберігачі унікальної історичної, культурної, наукової спадщини набувають особливого значення. Для ЦДНТА України цей виклик є неймовірно важливим через те, що агресія ворога спрямована не тільки проти територіальної цілісності та суверенітету України, а й на знищення об'єктів критичної інфраструктури, промисловості, проекти яких зберігаються у фондах архіву. НТД окрім історичного має суто практичне значення, адже вона необхідна у реконструкції, ремонті, удосконаленні об'єктів. Архівні документи є унікальним джерелом стратегічно важливої інформації для післявоєнної відбудови та обрахування збитків, яких зазнала Україна. Вже зараз простежується стала тенденція до зростання кількості запитів до архіву щодо об'єктів капітального, промислового будівництва, шляхів сполучення, енергетики та ін.

Враховуючи постійну загрозу пошкодження чи втрати оригіналів документів під час бойових дій, одним із найважливіших напрямів забезпечення збереженості НАФ є створення цифрового фонду користування НТД, а також підтримка архівної справи міжнародною спільнотою. Завдяки благодійній допомозі в ЦДНТА України суттєво реконструйовано інформаційно-комунікаційну систему, удосконалено низку важливих інструментів, що уможливорює подальше впровадження цифровізації. Архів отримав сучасне комп'ютерне, сканувальне та серверне обладнання, аварійні джерела електроживлення, устаткування для ремонту та реставрації документів, різні матеріали для забезпечення збереженості документів. Низка послуг, профінансованих благодійними установами, забезпечила реалізацію проектів архіву, спрямованих на посилення заходів із захисту інформації та логістики переміщення документів.

Попри військовий стан та події воєнного періоду, архівісти ЦДНТА України продовжували організовувати і традиційні форуми, присвячені обговоренню важливих проблем цифровізації та інформатизації

архівної галузі, збереження історичної та культурної спадщини, які проходили у змішаних (онлайн та офлайн) режимах. У 2023 р. ініційовано та проведено Міжнародний круглий стіл «Актуальні питання архівної та музейної справи в умовах військового стану», де розглянуто досвід роботи архівних і музейних установ під час російської агресії, проблеми збереження культурної спадщини та її оцифрування, питання надання допомоги та підтримки архівам і музеям. У заході взяли участь Йоганна Фріс Маркевич, головна зберігачка фондів Національного архіву Швеції, та Гелен Ронлунд, генеральна директорка Національного музею військової історії Швеції, які відвідали Харків з офіціальним візитом. Того ж року архівом проведено дві конференції у форматі відкритих дискусій: «Проблеми формування та збереження української історичної пам'яті в умовах війни: регіональний вимір» і «Проблеми збереження української культурної спадщини в умовах воєнного часу». Їхня мета — обговорення проблем архівного, музейного, бібліотечного, освітнього сектору Харківщини, консолідація та налагодження фахової взаємодії для подолання спричинених війною викликів задля захисту національної історичної пам'яті [13].

Архівісти ЦДНТА України активно долучаються до ініціатив Міжнародної ради архівів і щорічно беруть участь у заходах із відзначення Міжнародного тижня архівів та Міжнародного дня архівів, мета яких — привернути увагу до світової архівної спадщини, донести до широкого загалу важливість і значення архівних установ у сучасному світі, покращити імідж архівної галузі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Виконане дослідження є важливим етапом у вивченні історії розвитку вітчизняної архівної справи. Розглянуто особливу місію ЦДНТА України у збереженні національної, культурної, історичної, наукової пам'яті під час повномасштабної військової агресії РФ. Наголошено, що науково-технічні документи з фондів архіву мають не тільки історичну, а й практичну цінність і тому можуть відіграти ключову роль у післявоєнному відновленні української держави. Успішний досвід ЦДНТА України з упровадження окремих проектів може бути застосований у роботі інших архівних, музейних, бібліотечних установ.

Надалі матеріали історико-наукового дослідження діяльності ЦДНТА України за період 2020—2024 рр. будуть використані у науково-дослідницькій роботі, присвяченій відтворенню повної історії установи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кондратьев М.Ф. Центральний державний архів НТД УРСР. *Архіви України*. 1975. № 4. С. 62—66.
2. Міщенко С.О. Центральний державний архів НТД УРСР — нова науково-дослідна архівна установа республіки. *Архіви України*. 1971. № 2. С. 74—75.
3. Верлока Л.Г. Визначення джерел комплектування ЦДАНТД УРСР. *Архіви України*. 1978. № 1. С. 37—40.
4. Балишев М.А., Балишева О.В. Звіт про науково-дослідну роботу (НДР) як вид документа та об'єкт архівного опрацювання. *Архівознавство, археографія, джерелознавство: міжвідомчий збірник наукових праць*. 2006. Вип. 8. С. 126—132.
5. Балишев М.А., Броннікова М.В., Мащенко О.М. Центральний державний науково-технічний архів України: Анотований реєстр описів. 2-е вид., перероб. Харків: ЦДНТА України, 2019. 460 с.
6. Балишев М.А., Голубкіна Г.С. Фонд особового походження О.М. Бекетова у Центральному державному науково-технічному архіві України (до 155-річчя від дня народження зодчого). *Архіви України*. 2017. № 3—4. С. 130—139.
7. Балишев М.А. Астрономічні дослідження в Харкові наприкінці XIX ст. — першій половині XX ст. Київ: Наук. думка, 2022. 560 с. <https://doi.org/10.15407/976-966-00-1863-1>
8. Балишев М.А., Мащенко О.М. Харківський університет: історичний екскурс за архівними документами. Харків: СПДФО Яковлева, 2004. 202 с.
9. Балишев М.А., Голубкіна Г.С. Введення в науковий обіг іншомовних документів із фондів ЦДНТА України: проблеми і пошуки. *Архіви України*. 2020. № 4. С. 84—98. <https://doi.org/10.47315/archives2020.325>
10. Алексеєнко А.О., Балишев М.А. Комплексний науково-святковий івент на тему: «Архівна справа сьогодні: з вічності у майбуття». *Архіви України*. 2017. № 5—6. С. 84—89.
11. Алексеєнко А.О., Балишев М.А. Міжнародний круглий стіл «Проблеми інформатизації архівної справи: цифровізація як засіб забезпечення потреб інформаційного суспільства» (до 50-річчя ЦДНТА України). *Архіви України*. 2019. № 3. С. 192—202. <https://doi.org/10.47315/archives2019.320>
12. Алексеєнко А.О., Балишев М.А. Міжнародний круглий стіл «Проблеми інформатизації: процеси цифровізації (теорія і практика)». *Архіви України*. 2018. № 2—3. С. 248—260. <https://doi.org/10.47315/archives2018.313-314>
13. Балишев М., Голубкіна Г. Дискусійний простір ЦДНТА України: «Проблеми формування та збереження української історичної пам'яті в умовах війни: регіональний вимір» і «Проблеми збереження української культурної спадщини в умовах воєнного часу». *Архіви України*. 2023. № 3. С. 197—203. <https://doi.org/10.47315/archives2023.336>
14. Балишев М., Голубкіна Г. III Міжнародний круглий стіл «Інформатизація архівної справи: архівні інформаційні ресурси у динамічному розвитку цифрового середовища та задоволенні потреб користувачів (до Міжнародного тижня архівів)». *Архіви України*. 2021. № 2. С. 247—256. <https://doi.org/10.47315/archives2021.327>

15. Алексеєнко А.О., Балишев М.А., Науменко Т.С., Черняхівська Ю.В. Процеси цифровізації та забезпечення збереженості документів НАФ (запровадження ініціативного проекту «ТОПАЗ» у ЦДНТА України). *Архіви України*. 2020. № 2. С. 17—27. <https://doi.org/10.47315/archives2020.323>
16. Балишев М., Андреев Т., Голубкіна Г. Досвід зі створення 3D-екскурсії приміщеннями Центрального державного науково-технічного архіву України. *Архіви України*. 2022. № 2. С. 178—185. <https://doi.org/10.47315/archives2022.331>
17. Балишев М.А., Андреев Т.Ю., Голубкіна Г.С. «Об'єктно-географічний каталог ЦДНТА України»: специфіка, технологія створення, особливості використання. *Архіви України*. 2023. № 3. С. 43—54. <https://doi.org/10.47315/archives2023.336>
18. Балишев М., Андреев Т., Голубкіна Г. На шляху до інклюзивності: віртуальна подорож ЦДНТА України як новий підхід до популяризації архівів. *Архіви України*. 2023. № 2. С. 91—102. <https://doi.org/10.47315/archives2023.335>
19. Балишев М.А. Методичні рекомендації з організації та проведення тематичної документальної виставки для вузівської аудиторії. Харків: ЦДНТА України, 2006. 20 с.
20. Балишев М.А., Дождьова О.Є. Порядок складання оглядів картографічних документів ЦДНТА України. Методичні рекомендації. Харків: ЦДНТА України, 2011. 20 с.
21. Балишев М.А., Алексеєнко А.О., Малишева А.К. Формування НАФ усної історичними джерелами з історії науки і техніки. Частина II: Організація архівної роботи зі створення у ЦДНТА України колекцій документів з усної історії, що доповнюють зміст НТД. Методичні рекомендації. Харків: ЦДНТА України, 2017. 25 с.
22. Алексеєнко А.О., Балишев М.А. Науково-технічна документація про господарське становище Кримської області у складі УРСР (1954—1991) (огляд джерел із фондів Центрального державного науково-технічного архіву України). *Архіви України*. 2017. № 2. С. 103—113.
23. Балишев М.А., Ожиганов Д.І. Значення документів ЦДНТА України для вивчення діяльності українських науково-дослідних установ будівельного профілю у 1945—1960 роках (на прикладі Південного науково-дослідного інституту промислового будівництва). *Архіви України*. 2021. № 2. С. 49—64. <https://doi.org/10.47315/archives2021.327>
24. Балишев М.А., Алексеєнко А.О., Семенов Є.В. Центральний державний науково-технічний архів України: Путівник. Харків: СПДФО Федорко, 2009. 338 с.
25. Балишев М.А., Алексеєнко А.О., Дождьова О.Є., Семенов Є.В. Картографічні матеріали у складі проектної документації ЦДНТА України: довідник. Київ: ДНВП «Картографія», 2012. 464 с.
26. Академік архітектури О.М. Бекетов. Архів документів (1891—1941). Харків: Золоті сторінки, 2022. 652 с.
27. Алексеєнко А.О., Балишев М.А. Діяльність Центрального державного науково-технічного архіву України: 50 років формування джерельної бази української науки. *Наука та наукознавство*. 2019. № 3. С. 122—129. <https://doi.org/10.15407/sofs2019.03.122>

28. Алексеєнко А.О., Балишев М.А. Центральному державному науково-технічному архіву України — 50 років. *Архіви України*. 2019. № 4. С. 258—267.
29. Балишев М.А., Семенов Є.В. Центральному державному науково-технічному архіву України — 40 років. *Архіви України*. 2009. № 6. С. 141—147.
30. Алексеєнко А.О., Балишев М.А. Архіви — зберігачі історії науки і техніки: інституціоналізація в Україні архівного зберігання науково-технічної документації. *Архіви України*. 2017. № 5—6. С. 151—161.
31. Іванова А.В. Інформаційний вплив на формування толерантної свідомості в контексті політичного самовизначення. *Політикус*. 2017. Вип. 2. С. 75—78.

Одержано 28.03.2024

REFERENCES

1. Kondratiev, M.F. (1975). The Central State Archive of the STD [Scientific and Technical Documentation] of the Ukrainian SSR. *Archives of Ukraine*, 4, 62—66 [in Ukrainian].
2. Mishchenko, S.O. (1971). The Central State Archive of the STD [Scientific and Technical Documentation] of the Ukrainian SSR: a new research archival institution of the republic. *Archives of Ukraine*, 2, 74—75 [in Ukrainian].
3. Verloka, L.G. (1978). Determining the sources of acquisition of the Central State Archive of Scientific and Technical Documentation of the Ukrainian SSR. *Archives of Ukraine*, 1, 37—40 [in Ukrainian].
4. Balyshv, M.A., & Balyshva, O.V. (2006). Report on R&D as a type of document and object of archival processing. *Archival studies, Archaeography, Archaeological Studies: An Interdisciplinary Collection of Scientific works*, 8, 126—132 [in Ukrainian].
5. Balyshv, M.A., Bronnikova, M.V., & Mashchenko, O.M. (2019). *The Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine: Annotated Register of Descriptions*. 2nd ed., rev. Kharkiv: Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine [in Ukrainian].
6. Balyshv, M.A., & Holubkina, H.S. (2017). The personal fund of O.M. Beketov in Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine (to the 155th anniversary of the architect). *Archives of Ukraine*, 3—4, 130—139 [in Ukrainian].
7. Balyshv, M.A. (2022). *The astronomical research in Kharkiv in late 19th — the first half of the 20th century*. Kyiv: Nauk. dumka. <https://doi.org/10.15407/976-966-00-1863-1> [in Ukrainian].
8. Balyshv, M.A., & Mashchenko, O.M. (2004). *Kharkiv University: a historical excursion through archival documents*. Kharkiv: Yakovleva [in Ukrainian].
9. Balyshv, M.A., & Holubkina, H.S. (2020). Introduction to the scientific circulation of foreign-language scientific and technical documents of funds of CSSTA of Ukraine: problems and investigations. *Archives of Ukraine*, 4, 84—98. <https://doi.org/10.47315/archives2020.325> [in Ukrainian].
10. Alekseenko, A.O., & Balyshv, M.A. (2017). Complex scientific and festive event on the topic: “Archival work today: from eternity to the future”. *Archives of Ukraine*, 5—6, 84—89. <https://doi.org/10.47315/archives2020.325> [in Ukrainian].
11. Alekseenko, A.O., & Balyshv, M.A. (2019). International round table “Problems of informatization of archival work digitalization as a method of meeting the needs

- of the information society” (to the 50th anniversary of the Central State Scientific and Technical Archives of Ukraine). *Archives of Ukraine*, 3, 192—202. <https://doi.org/10.47315/archives2019.320> [in Ukrainian].
12. Alekseenko, A.O., & Balyshv, M.A. (2018). International round table “Problems of informatization: digitization processes (theory and practice)”. *Archives of Ukraine*, 2—3, 248—260. <https://doi.org/10.47315/archives2018.313-314> [in Ukrainian].
 13. Balyshv, M.A., & Holubkina, H.S. (2023). Discussion space of the CSSTA of Ukraine: “Problems of formation and preserving Ukrainian historical memory in the minds of the war: regional dimension” and “Problems of preservation of Ukrainian cultural heritage in wartime conditions”. *Archives of Ukraine*, 3, 197—203. <https://doi.org/10.47315/archives2023.336> [in Ukrainian].
 14. Balyshv, M.A., & Holubkina, H.S. (2021). III International Round Table “Informatization of archival work: archival information resources in the dynamic development of the digital environment and meeting the needs of users (for the International Week of Archives)”. *Archives of Ukraine*, 2, 247—256. <https://doi.org/10.47315/archives2021.327> [in Ukrainian].
 15. Alekseenko, A.O., Balyshv, M.A., Naumenko, T.S., & Chernyakhovska, Y.V. (2020). The processes of digitalization and establishment of the initiative “TOPAZ” project in the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine. *Archives of Ukraine*, 2, 17—27. <https://doi.org/10.47315/archives2020.323> [in Ukrainian].
 16. Balyshv, M., Andreev, T., & Holubkina, H. (2022). Evidence from the creation of 3D-excursions at the premises of the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine. *Archives of Ukraine*, 2, 178—185. <https://doi.org/10.47315/archives2022.331> [in Ukrainian].
 17. Balyshv, M., Andreev, T., & Holubkina, H. (2023). “Object-geographical catalog of the CSSTA of Ukraine”: specificity, technology of creation, usage features. *Archives of Ukraine*, 3, 43—54. <https://doi.org/10.47315/archives2023.336> [in Ukrainian].
 18. Balyshv, M., Andreev, T., & Holubkina, H. (2023). On the way to inclusion: the virtual trip by the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine as a new approach to the popularization of archives. *Archives of Ukraine*, 2, 91—102. <https://doi.org/10.47315/archives2023.335> [in Ukrainian].
 19. Balyshv, M.A. (2006). *Methodological recommendations for organizing and holding a thematic documentary exhibition for a university audience*. Kharkiv: Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine [in Ukrainian].
 20. Balyshv, M.A., & Dozhdyova, O.E. (2011). *The procedure for drawing up reviews of cartographic documents of the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine. Guidelines*. Kharkiv: Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine [in Ukrainian].
 21. Balyshv, M.A., Alekseenko, A.O., & Malysheva, A.K. (2017). *Formation of National Archive Fund by oral historical sources from the history of science and technology. Part II: Organizing archival work on creating collections of oral history documents supplementing the content of scientific and technical documentation at the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine. Methodical recommendations*. Kharkiv: Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine [in Ukrainian].
 22. Alekseenko, A.O., & Balyshv, M.A. (2017). Scientific and technical documentation on the economic situation of the Crimea region as part of the Ukrainian SSR

- (1954—1991) (review of sources from the funds of the Central State Scientific and Technical Archives of Ukraine). *Archives of Ukraine*, 2, 103—113 [in Ukrainian].
23. Balyshv, M.A., & Ozhiganov, D.I. (2021). The importance of the documents of CSSTA of Ukraine for studying the activities of Ukrainian research institutions in building sector in 1945—1960 (on the example of the Southern research institutes of the construction industry). *Archives of Ukraine*, 2, 49—64 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.47315/archives2021.327>
 24. Balyshv, M.A., Alekseenko, A.O., & Semenov, E.V. (2009). *The Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine: A Guidebook*. Kharkiv: Fedorko [in Ukrainian].
 25. Balyshv, M.A., Alekseenko, A.O., Dozhdova, O.E., & Semenov, E.V. (2012). *Cartographic materials as part of project documentation of the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine*. Kyiv: State Scientific and Production Enterprise “Kartographia” [in Ukrainian].
 26. (2022). *Academician of architecture O.M. Beketov. Archives of documents (1891—1941)*. Kharkiv: Zoloti storinky [in Ukrainian].
 27. Alekseenko, A.O., & Balyshv, M.A. (2019). Activities of the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine: 50 years of creating the source base of the history of the Ukrainian science. *Science and Science of Science*, 3, 122—129. <https://doi.org/10.15407/sofs2019.03.122> [in Ukrainian].
 28. Alekseenko, A.O., & Balyshv, M.A. (2017). The Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine celebrates 50 years. *Archives of Ukraine*, 4, 258—267 [in Ukrainian].
 29. Balyshv, M.A., & Semenov, E.V. (2009). The Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine is 40 years old. *Archives of Ukraine*, 6, 141—147 [in Ukrainian].
 30. Alekseenko, A.O., & Balyshv, M.A. (2017). Archives as the custodians of history of science and technics: the institutionalization in Ukraine of archival storage of scientific and technical documentation. *Archives of Ukraine*, 5—6, 151—161 [in Ukrainian].
 31. Ivanova, A.V. (2017). Informational influence on the formation of tolerant consciousness in the context of political self-determination. *Politicus*, 2, 75—78 [in Ukrainian].

Received 28.03.2024

M.A. Balyshv, Dsc (History), director
Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine
139, Moskalivska Str., Kharkiv, 61157, Ukraine
e-mail: m.a.balyshv@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5211-3208>

H.S. Holubkina, head of the documents information using department
Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine
139, Moskalivska Str., Kharkiv, 61157, Ukraine
e-mail: an.golubkina@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1083-3228>

NEW FUNCTIONAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES IN THE ACTIVITIES OF THE CENTRAL STATE SCIENTIFIC AND TECHNICAL ARCHIVE OF UKRAINE

The article was prepared on the occasion of the 55th anniversary of the creation of the Central State Scientific and Technical Archive (CSSTA) of Ukraine, which will be celebrated in December 2024. A historiographical review could not reveal a comprehensive study devoted to a reproduction of the complete history of the CSSTA of Ukraine, although a series of publications of its employees were devoted to certain areas of the archive's work in 1969—2019. The article sums up the results of a comprehensive study of CSSTA activities in 2020—2024. The role and importance of the institution in preservation of scientific and technical documentation of the National Archives Fund is shown; the impact of external factors on the CSSTA activities is characterized: the epidemic of COVID-19, the relocation of the archives to a new building, the full-scale invasion of Russian troops to Ukraine, etc. The article highlights the innovative developments and projects implemented in CSSTA of Ukraine over the last five years: “TOPAZ” system for electronic identification of storage objects, “Complex 3D-excursion in premises of the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine”, interactive maps “Traveling across the cities of Ukraine” and “Traveling around the world”, “Object-geographical catalog of the CSSTA of Ukraine”. Methodological approaches and activities of the CSSTA of Ukraine aiming to ensure free public access to archival resources and create a positive image of openness of archives are described. The types of composition and content of the scientific and technical documentation being in state storage in CSSTA funds is characterized; its unique significance and important practical role for the reconstruction of Ukrainian infrastructures destroyed by the Russian troops is emphasized. It is stressed that popularization of information about archives and archival documents, drawing the world community's attention to issues of saving historical, cultural and scientific heritage can be an effective step in facing the challenges caused by the war. In view of the above, the successful experience gained by CSSTA of Ukraine in involving advanced technologies and innovative projects in practical activities can be used by other archival, educational, research, and cultural institutions.

Keywords: *archive, scientific and technical documentation, rescue of cultural heritage, archival information resources, innovations in archival practice, the Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine.*